Інна КУЗНЄЦОВА

ФІЛОСОФСЬКА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розвиток системи вищої культурно-мистецької освіти України за умов інформаційного суспільства потребує серйозних прогностично-аналітичних напрацювань теоретичної думки та узагальнення практичного досвіду. Етична домінанта стратегії розвитку культурно-мистецької освіти України в контексті Болонської декларації своїм імперативом має формування у кожної людини глобальної етики та спільної дієвої монологічної та діалогічної відповідальності як "спільно-і-для-інших-буття-у-світі", що є принциповою нормою єдиного й цілісного світу.

Запит інформаційного суспільства на ідею певної цілісності, єдності в багатоманітності складних і надскладних відкритих систем узасаднича потребу трансдисциплінарного наукового знання, що долає лінійне уявлення та формує нелінійне мислення.

Динамізм змін в інформаційній, технологічній, економічній, соціальній, комунікативній тощо сферах потребує реформування та розвитку адекватної науково-освітньої системи, пов'язаної зі зміною ролі і статусу людини. Вітчизняні вчені (В. Андрущенко, А. Бітаєв, І. Добронравова, М. Згуровський, В. Кремень, В. Лутай, М. Михальченко, І. Надольний, С. Ніколаєнко, В. Пазенок, І. Предборська, С. Рижкова, І. Степаненко, М. Култаєва, В. Шейко) останніми роками виступали з низкою праць, де зазначена потреба ґрунтовно осмислюється.

Розробка нової концепції розвитку системи освіти України загалом, і культурно-мистецької зокрема, має врахувати як державні, так і європейські та світові процеси. У запропонованій статті метою є розгляд філософського аспекту доцільності впровадження напрацювань теоретичних розробок і практики діяльності європейської освітньої системи у систему національної культурно-мистецької освіти. Достеменне завдання в

тих чи інших аспектах стало предметом розгляду сучасних вітчизняних науковців. Втім, швидкозмінність культурного, соціального, політичного та економічного життя виключає становлення стереотипів індивідуальної та колективної відповідальної діяльності, що робить зазначене завдання завжди актуальним.

В інформаційному суспільстві пріоритетною є соціальна мета — освіта людини, яка забезпечує одержання особою нових можливостей із метою самореалізації, самовираження. Матеріальні цінності індустріального суспільства у зв'язку з інформатизацією громадського життя поступаються людським цінностям, оскільки якість рішень та результати в соціальній, екологічній, моральній, політичній сферах потребують беззупинного зростання ноосферного (інтелектуального) потенціалу суспільства в особі висококваліфікованого фахівця, здатного до саморозвитку [21].

Вирішення загальнолюдських макроцивілізаційних проблем — інтерсоціальних, інтерекологічних, інтердемографічних, інтеросвітніх — потребує формування планетарного культуротворчого мислення, фундаменталізації та гуманізації єдиного інформаційно-освітнього простору, що якісно змінює статус освіти та вимагає створення нового освітнього середовища. Будь-яка освітня система формує практичний світогляд людини, за якого поєднується професійна діяльність із загальними світоглядними цінностями, закладеними в основу цієї системи. Оскільки саме філософія завжди здійснювала функцію теоретично-рефлексійного аналізу світогляду та його розвитку, стільки взаємодія філософії та освіти завжди відігравала значну роль у розвитку людства, що за умови становлення новітніх освітніх систем виявилась у становленні філософії освіти.

Формування освітньої системи інформаційного суспільства повинно відбуватись на засадах відкритого, індивідуалізованого, творчого знання за умови здатності до безперервної самоактуалізованої освіти протягом життя.

Руйнівність ідеї диференціації та спеціалізації професійного навчання "одномірної людини" потрібно скасувати у фундаменталізації освіти на основі органічної єдності її природничонаукової та гуманітарної складових, що потребує цілісного знання Людини про єдність світоустрою. Універсальна людина потребує "цілісності знань" про "цілісність світу" [7; 8]. Трансформації світу у сфері комунікацій наочно скоротили відстані між країнами і континентами, сприяли усвідомленню постійного збільшення міри взаємозалежності від руйнівних вчинків, що позначилось на досягненні людством почуття відповідальності за події на планеті. Формування екологічного світогляду громадян планети уможливить подолання наднаціональних проблем і конфліктів: екологічних, енергетичних, інформаційних, економічних, національних, соціальних. Зазначені ціннісні імперативи є результатом рівня освіченості [21; 22] та духовної культури особистості та суспільства загалом [6; 16; 17], що має забезпечити нова освітня концепція — фундамен-

тальність і цілісність освіти. Втім, вперше концепція фундаментальної освіти була сформульована Гумбольдтом на початку XIX ст. і мала за основу тісний зв'язок фундаментальних знань тогочасного здобутку фундаментальних наук із предметами освіти. З часом між ідеальною моделлю і реальністю відбувся розрив, за винятком кращих університетів світу.

Сучасна фундаментальність і цілісність освіти має бути забезпечена інтеграційними та міждисциплінарними тенденціями поміж фундаментальними науками, які переросли диференціацію XX століття. Принцип забезпечення оволодінням всіма знаннями на все життя, за умови швидких темпів їх приросту та відновлення, не відповідає вимогам сучасної адаптації людини. Система освіти XXI ст. повинна акцентувати увагу особистості на освоєнні та осмисленні найістотніших, фундаментальних, тривалий час актуальних знань; формувати потребу в безперервному самостійному оволодінні знаннями, уміннями і навичками з метою творчого підходу до вирішення проблем, з якими особистість і людство загалом ніколи не стикалось, — і таким чином забезпечити функціонування принципу "освіта протягом життя" [9].

Освітня система інформаційного суспільства покликана забезпечити розширене відтворення інтелектуального потенціалу глобалізованого суспільства [22]. Глобалізація сучасного, соціокультурологічного виміру позбута ознак певної надбудови, уніфікації, знівелювання власних характеристик. Це є процес гармонізації, зрозумілості Іншого і через Іншого — себе. Наочним прикладом сучасного процесу глобалізації може бути створення єдиного Європейського освітнього простору з метою набуття європейською освітою незаперечних конкурентних переваг; створення сприятливих умов мобільності студентів і викладачів; розширення доступу до європейської освіти; формування єдиного ринку праці вищої кваліфікації в Європі. Так, у документі ЮНЕСКО "Освіта XXI століття" зазначається, що освіта протягом життя має базуватися на чотирьох принципах: навчитись пізнавати, навчитись життєвої компетентності, навчитись жити разом, навчитись жити [9].

Формування загальноєвропейського освітнього простору — результат адаптації існуючої системи освіти вимогам процесу глобалізації. Швидке удосконалення виробництва на основі новітніх інформаційних технологій; конкурентоспроможність наукової сфери; провідна роль науки і творчості у розвитку економіки (звідси великий попит не просто на високоосвічені кадри, а на нестандартне творче мислення) спричинили необхідність проведення європейськими країнами реформ у сфері освіти. Спроби надати вищій школі загальноєвропейського характеру фактично розпочалися у 50-ті роки XX століття з підписання Римської угоди. Надалі відбувся цілий ряд конференцій міністрів освіти європейських країн, на яких ці ідеї отримали свій розвиток. Зокрема, на конференції в Сорбоні (1998 р.) міністри освіти Франції, Німеччини, Великобританії та Італії підписали декларацію, яка починається словами: "Останнім часом

європейський процес набув надзвичайно великого розвитку. Та якими б суттєвими не були ці здобутки, вони не повинні затіняти той факт, що Європа — це не лише зона євро, банків та економічних інститутів: вона також має бути Європою знань" [9]. Ідеї Сорбонської декларації набули розвитку в Болонській конвенції, підписаній у 1999 році 29 європейськими країнами.

Зазначене стало одним із головних принципів створення Зони європейської вищої освіти, що було відзначено на конференції європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій в м. Саламанка (2001 р.): "Оскільки наукові дослідження є рушійною силою вищої освіти, то й створення Зони європейської вищої освіти має відбуватися одночасно й паралельно зі створенням Зони європейських наукових досліджень" [9].

Входження України до Європейського освітнього простору — нагальна внутрішня потреба, обумовлена загальносвітовими тенденціями розвитку освітньої діяльності та потребою суспільства у освіченій, висококультурній людині як на виробництві, так і у невиробничих сферах. Освітня діяльність, відповідно до вимог Болонської декларації, це, передусім, нова філософія освітньої діяльності; нові принципи організації навчального процесу, новий тип відносин між викладачем і студентом, удосконалення структури робочого часу як викладача, так і студента, з наданням переваги науковій діяльності; нові "технології" опанування знань, унеможливлення репродуктивних методів навчання, прозорість навчального процесу; здійснення нового типу контролю якості освіти акредитаційними агенціями, незалежними від національних урядів та міжнародних організацій; забезпечення працевлаштування випускників; забезпечення привабливості європейської системи освіти, що сприятиме підвищенню рейтингу вищої освіти як такої.

Позиція сприйняття українською науково-освітянською спільнотою необхідності плідно щоденно працювати на гармонізацію власної освіти має стратегічну дію — таким чином вписати елементи уніфікації навчального процесу (за положеннями Болонського процесу) в практику освітньої діяльності, щоб зберегти складові власних конкурентних переваг та приростити їх кращими взірцями світового досвіду. Завдяки чому — зрозуміти Європу та стати зрозумілими Європі.

Концептуальними засадами Болонського процесу, згідно з документами освітньої політики ЄС, визнані: "випереджаюча освіта", "гнучкість освіти", "наскрізна освіта", "конкурентоспроможність освітніх послуг", "прозорість освіти", "неподільність наукової та викладацької діяльності", "автономність університетів".

Зупинимось на концепції "неподільність наукової та викладацької діяльності", яка вимагає здійснення викладачами наукової діяльності на засадах беззупинного професійного росту на користь суб'єкт-суб'єктного спілкування рівноправних партнерів — викладача і студента — за якого оптимально реалізується спілкування щодо Іншого, як до суб'єкта, як

обмін цінностями, як процес самопізнання з обопільного пізнання, з метою виховання незалежної особистості, здатної добувати інформацію, обробляти її та інтерпретувати. Це завдання заохочує до активного використання нових інформаційних та комунікаційних технологій, які і викладач, і студент, могли б освоювати та використовувати разом.

Повне партнерство учасників спілкування виключає менторський тон, монологізм у процесі виховання. Однак, деякі вчені розглядають спілкування батьків та дитини, або вчителя та учня, як процес прилучення молоді до системи цінностей дорослих людей. Так, М. Каган, відзначаючи вирішальну роль спілкування у процесі виховання [14, 297], характеризуючи вихованця як особистість (унікального та повноправного партнера у спілкуванні [14, 301]), називає вихованням "приєднування іншого до моїх цінностей", а самовихованням — "моє прагнення приєднатися до цінностей іншого" [14, 310].

Втім, така позиція перетворює взаємозначущі стосунки у однобічно направлені, векторні. Без сумніву, особистий досвід суб'єкта-вихователя багатший особистого досвіду суб'єкта-вихованця, однак реалії кофігуративного типу суспільства [15], швидке старіння інформації, поширення неформальних можливостей навчання роблять викладача одним із багатьох джерел знань, надаючи спілкуванню різних поколінь статусу ціннісного взаємозбагачення. "Спілкування здійснюється між суб'єктами-особистостями, кожен з яких почергово передає іншому деяке повідомлення, що має багатообразну інформацію, не тільки пізнавальну, але й ціннісну" [20, 312].

Згідно з принципами Болонської декларації, первинна відповідальність за якість набутих знань, умінь, навичок лежить на кожному навчальному закладі, що позначається на змісті, формах, методах навчання, їх модернізації та вдосконаленні. Таким чином, кожен університет, автономно вирішуючи проблему кредитно-модульної технології навчання, персонально відповідає за загальнокультурний та професійний рівень майбутніх фахівців.

Закладена в документах Болонського процесу філософія гуманістично-інноваційної освіти, яка передбачає індивідуалізацію навчання, формування навичок інноваційної діяльності у студентів, невіддільність наукової і викладацької діяльності, гнучкість і мобільність навчання, призведе до суттєвих змін організації навчального процесу в Україні загалом, і в мережі мистецької освіти, зокрема.

Впродовж багатьох десятиліть в Україні створювалась багаторівнева та безперервна система підготовки мистецьких кадрів: мережа початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів налічує 1478 одиниць, в яких навчається 310 тис. учнів; у мережі вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації нараховується 63 заклади; в 11 вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації навчаються майже 24 тис. студентів, у 10 із них наукові кадри готує аспірантура (асистентура-стажування), а в 4 —

докторантура. Навчальний процес забезпечують науково-педагогічні працівники, з яких майже 72,5 % мають науковий ступінь кандидата або доктора наук та наукове звання доцента або професора, що свідчить про якість рівня викладацького складу.

На відміну від європейських країн, система організації мистецької освіти в Україні дозволяє дотримуватись єдиних критеріїв її якості, оскільки єдині, випробувані часом, навчальні плани та програми забезпечують цілісний підхід передусім до якості підготовки фахівця-митця. Цілком виправдала себе система творчих майстерень та виконавських шкіл, що очолюється видатними діячами, які взяли на себе відповідальність за якість підготовки молодого митця. Як наслідок — не лише випускники, а й учні і студенти постійно виборюють на найпрестижніших Міжнародних мистецьких конкурсах, фестивалях, виставках нагороди найвищого ґатунку, кожного разу доводячи високий рівень і значний потенціал національного мистецтва.

Особливістю становлення вищої мистецької освіти в Україні є безпосередня зорієнтованість і нерозривний зв'язок із діяльністю театрів, філармоній, музеїв, бібліотек, творчих колективів (в тому числі — і національних, що є проявом вищого рівня професійної майстерності), концертних організацій, установ культури клубного типу тощо, а тому нехтування цим національним стандартом та розмежування закладів освіти по різних галузях не виправдане і позбавить національну освіту її переваг, посиливши недоліки.

Приєднання України до Болонської конвенції потребує вжиття низки невідкладних заходів щодо впорядкування мережі, статусу, освітніх стандартів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Виконання завдань першого етапу залежить від законодавчих ініціатив державних інституцій. Так, розроблено близько 40 кваліфікаційних характеристик із 21 спеціалізації, за якими назви професій були відсутні у Державному класифікаторі професій.

У новому Переліку галузей знань, бакалаврських програм професійного спрямування підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України з метою усунення дублювання підготовки фахівців у мистецьких вищих навчальних закладах та вищих навчальних закладах культури, напрям "Культура і мистецтво" замінений окремими галузями знань "Культура" та "Мистецтво". Новим Переліком переважно охоплений спектр кваліфікацій, за яким здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах культури і мистецтва.

Систему фахової галузевої освіти України треба вдосконалювати так, щоб вона давала змогу не тільки відтворювати культурний потенціал суспільства, забезпечуючи передавання знань і вмінь від одного покоління до іншого, а й максимально нарощувати його, забезпечуючи культурний розвиток нашої держави. Отже, для України проблема полягає не в тому, які рішення запозичувати, а у пошуку свого шляху розвит-

ку фахової галузевої освіти, який би сприяв розвитку кращих боків української культури, культивував би її своєрідне бачення світу, фіксував би її багатогранність, інтегративність, багатоаспектність.

Проблема прогнозування розвитку вищої освіти XXI століття є водночас об'єктивно-суспільною та індивідуальною потребою, задоволення якої робить можливим майбутнє особи стати конкурентоспроможною в інформаційному суспільстві. Формування фахівця вищої кваліфікації — професіонала — за всіх часів було однією з нагальних потреб суспільного розвитку. Підготовка, виховання професійного підходу до обраної сфери діяльності вимагає окрім інтелектуальних, мистецьких, фізичних задатків інституцій, які б зорієнтували індивідуальні інтереси вищої самоосвіти на збереження людства за умови інтегративної єдності культур і народів, їх толерантності та взаємодії.

Періодичність пріоритетності між колективним та індивідуальним у розв'язанні зазначеної суперечності визначала у розвитку людства "ритми соціальної еволюції" [10]. Постійне коливання переваги індивідуалістичних та колективістських інтересів розкривається в розумінні сутності людини у динаміці змін культурно-етичних стереотипів за понятійного виокремлення феноменів індивід — індивідуум — індивідуальність — особистість. Зазначене ілюструє розвиток свідомості від стадії архаїчної, інфантильної до вищого моменту трансцендентності — здатності сформувати в собі "безкінечну персону" (Гегель), якісно відмінну від Іншого.

Етапами трансформації свідомості можна назвати такі: від повного злиття "Я" з родом за відсутності одиничного у первіснообщинному суспільстві, що характеризує індивіда, через пластичність форм, впізнання, а не пізнання світу і себе в Античній культурі (часткове відділення від цілого, але не самодостатнє, що бачимо у порівнянні людиною своїх дій із "відпрацьованими" діями богів), що виокремлюють індивідуума; від опосередкованого ідеєю бога процесу самопізнання у Середньовіччі — створення психологічного і самобутнього художнього образу (літургійного), розвиток душевних якостей — ліризму, через примат розуму в епоху Ренесансу (живопис — наука) до наділення розуму чуттєвістю (метафора у науці) в епоху Просвітництва позначає шлях індивідуальності (поглиблена чуттєвість — примат розуму — чуттєвий розум). Від особистісного виплеску анархічної свідомості модернізму — егоцентризму ("Я" — все, цілого — немає), через розірвану свідомість постмодернізму (толерантність без співчуття), до сприйняття себе частиною людства ("Я" існую доки існуєш "Ти", "Ти" існуєш доки існую "Я") у сінархичному глобалізованому суспільстві — що засвідчує становлення особистості. Злиття пізнаних опозицій, вирішення протиріч у єдності характеризує центроверсію свідомості, тобто досягнення того рівня Самості (за Юнгом), що, усвідомлюючи всі опозиції, осягає їх.

Кожна історична епоха, розв'язуючи принципово нові проблеми, вдається до нових засобів їх розв'язання, зокрема через механізми рефор-

мування освітніх систем задля формування нового світогляду. Сучасне суспільство, відчуваючи чергову гостру потребу щодо оновлення свого світогляду очікує на визначення завдань виховання нової генерації людей.

Втім, "невміння слухати і розуміти "не своє", терпимо ставитися до чужого" (М. Кесада) залишається показовим і для нашого часу. Тому саме неантагоністичне розв'язання суперечності і між людьми, і між людством та природою — стає основним питанням філософії як такої, та філософії освіти, зокрема. Вітчизняні філософи (В. Андрущенко, В. Лутай, І. Добронравова, М. Култаєва, М. Михальченко, М. Згуровський, Л. Горбунова, Ю. Терещенко) виступили з низкою праць, в яких осмислюють проблеми освіти. Найважливішу роль, як вважають дедалі більше сучасних мислителів, почала відігравати теорія розвитку складних і надскладних відкритих систем — синергетика. На думку одного з засновників цієї теорії І. Пригожина, саме система принципів синергетичної парадигми дозволить подолати однобічності у розв'язанні головної суспільної та освітньої суперечності між індивідуальним і колективним [18, 37].

Всебічні зміни всіх форм соціального та індивідуального буття, трансформації соціуму, глобалізація, інформаційна революція, нанотехнології тощо змінюють, передусім, "фундаментальні основи відтворення людини як біологічного й антропологічного типу" [1]. Зазначене вимагає осмислення змін ціннісно-орієнтаційних характеристик образу світу, віднайдення "порядку із хаосу", що дозволить відпрацювати систему освіти, спроможну забезпечити необхідну підготовку людини до життя. Освітній процес при цьому має віддзеркалювати реальний характер, суперечності, позитивні і негативні складові реального життєвого процесу.

Сучасною науково-теоретичною парадигмою фахової галузевої освіти є повернення їй культуротворчого статусу, посилення її культурно-гуманістичної функції та практичної значущості. Фахова галузева освіта у контексті соціального інституту суспільства покликана здійснювати навчально-виховну діяльність в інтелектуальному та загальнокультурному напрямках та виступає каналом трансляції спадкоємних форм і чинником розвитку інновацій культури. Роль фахової галузевої освіти в суспільстві полягає у соціалізації та інкультурації майбутніх культуртрегерів, тобто забезпечує передавання знань, досвіду, ціннісних орієнтирів, що визначатимуть позицію нового покоління у соціокультурному житті. Як один з елементів культури галузева освіта сприяє розвитку її прогресивних традицій та обумовлює свою роль у вихованні людини культури — у загальнокультурному та професійному значенні, а через людину — у збереженні, відродженні та розвитку культури як "діалогу минулих, сучасних і майбутніх культур" [4], що "росить та живить особистість" (П. Флоренський). Цінність уявлення і культурно-цільової установки особистісно орієнтованої фахової галузевої освіти культуртрегера пов'язані з концепцією виховання громадянина, людини культури і моральності, здатної до культурної ідентифікації та поваги до культури Іншого, тобто суб'єкта

культури — особистості, основними параметрами якої є гуманність, відповідальність, духовність, творчість, самовизначення міри своєї свободи.

Виховання суб'єкта культури як гуманної особистості передбачає всебічну гуманітаризацію змісту фахової освіти та гуманізації її методів, що сприятиме формуванню поваги до Іншого, здатності до співпереживання, доброзичливості та толерантності; гуманістичної позиції до культури народів світу у її минулому та сьогоденні; прагнення злагоди і добросусідства.

За своєю змістовною компонентою фахова освіта культуртрегера покликана підсилити орієнтацію на загальнолюдські цінності, знання історії (яке засвідчує ідею про єдність людства за всього його етичного розмаїття), на запобігання неправдивому свідченню щодо фактів культурного розвитку людства; на ціннісно-орієнтоване професійне надзавдання культуртрегера, коли тільки за усвідомлення значущості професійної діяльності колег духовна особистість набуде самодостатності у своїй культуртрегерській діяльності. Зазначена етична домінанта своїми імперативами має взаєморозуміння, толерантність, екологічне виховання, формування глобальної етики і глобальної відповідальності як принципових норм нового гуманізму для нового єдиного й цілісного світу.

Виховання творчої особистості, яка мислить критично і нестандартно, здатна приймати зміни, виявляє допитливість, наполегливість, гнучкість у пошуку якісної інформації, має креативні здібності, аналітичне та інтуїтивне мислення, потребує посилення фундаменталізації освіти на основі цілісності знання задля відчуття людиною (на морально-професійному рівні) взаємозв'язку з навколишнім світом. Зазначені якості особистості суб'єкта культури становлять модель культуртрегера — людини культури як системоутворюючої ланки в структурі культурологічної, особистісно орієнтованої фахової освіти.

Виховання вільної особистості вимагає вилучення з освітньої системи будь-яких авторитарних методів, потребує виховання високого рівня самосвідомості, почуття власної гідності, громадянської позиції, незалежності суджень у поєднанні з повагою до думки Іншого, уміння приймати рішення та відповідати за них. За умов мультиверсійності професійної діяльності та життєздійснення, особливістю сучасного осмислення феномену відповідальності є розуміння останньої як найважливішого життєвого принципу сучасної людини, за браку якого стає проблематичним самозбереження людства [12], утруднюється людська комунікація (у філософському та побутовому значенні (Ю. Габермас, Е. Левінас), стає неможливою макроетика як етика відповідальності [2; 3; 19].

Відповідно до наукових розвідок у сучасному проблемному полі відповідального ставлення особистості до життя як такого, можна виокремити "горизонтально-просторову структуру" зазначеного відношення та її "вертикально-часовий зріз" [19]. До першої узагальнюючої належать, наприклад, такі форми відповідальності [19]: "космічна" (відповідальність

за збереження життя на планеті Земля, а також космосу як такого); "екологічна" (відповідальність за збереження різних форм життя); "загальнолюдська" (відповідальність за збереження життя людства); відповідальне ставлення до історії (що заперечує свавілля у трактуванні подій); відповідальне ставлення до культури (збереження, примноження надбань національної та інших культур); відповідальне ставлення до "благ" цивілізаційних надбань. Відповідальне ставлення особистості власне до себе складається з трансцендентної відповідальності за власну унікальність, екзистенційної відповідальності за побудування власного життєвого шляху, комунікативної відповідальності за організацію "співбуття" з іншими, ситуаційної відповідальності за власні рішення, вчинки та дії. Саме комунікативна парадигма дозволяє найбільш плідно осмислити феномен відповідальності, оскільки сприяє виявленню та синтетично сполучує його найважливіші виміри — особистісний, соціально-культурний та глобальний.

Розуміння вертикально-часового зрізу відповідальності виокремлює "попередню відповідальність" [12, 305], за якою людина визначає свої можливості, роль та обов'язки, передбачає результати та наслідки своїх дій, виявляє готовність прийняти на себе санкції, докори совісті. Саме визнання власного діяння, готовність брати відповідальність на себе окреслює "наступну відповідальність" [13, 4], яка за сучасних вимог означає, передусім, забезпечення вимоги існування людства в майбутньому.

Комунікативний вимір відповідальності в етиці дискурсу К.-О. Апеля зобов'язує до прогресивної реалізації колективної відповідальності за колективні дії в національних та інтернаціональних межах [2, 60]. Тому супроводження професійної підготовки формування особистої та колективної відповідальності дозволить фахівцю в професійній діяльності керуватися морально-етичними критеріями, а, отже, бути готовим до швидкого та продуктивного входження у професійні відносини.

Сучасне полікультурне середовище потребує спільної дієвої монологічної та діалогічної відповідальності особистостей, де відповідальність визначається як "спільно-і-для-інших-буття-у-світі". Особистісна відповідальність має своєю основою, крім свідомості зрілої людини, позаособистісні виміри (екзистенційні та онтологічні), інтерсуб'єктивні та інституціональні механізми її реалізації. Отже, морально-смислові орієнтири сучасності вимагають особистісну відповідальність (монологічну) доповнити діалогічною відповідальністю, що орієнтована на майбутнє буття та ґрунтується на колективній відповідальності суб'єктів соціокультурної діяльності — культуртрегерів.

Від здійснення культуртрегерами свого фахового соціального призначення — вироблення та розповсюдження (трансляції) культурних текстів, їх інтерпретації, відбору, комплектування — залежить не лише актуальний зміст соціалізації та інкультурації окремих осіб та вікових генерацій, не лише створення і постійне відтворення єдиного смислового

поля культури, а відтак — і цілісність суспільства, але і його, суспільства, історична перспектива, виміри життя прийдешніх поколінь. Зазначене накладає на суб'єктів культуртрегерської діяльності моральну відповідальність, вводить до суто фахових вимог вимоги моральнісно-етичні, що постають як фахово засадничі, підставові, пріоритетно необхідні фахівцю-культуртрегеру.

Результатом можуть стати систематизовані моральні пріоритети професійної діяльності культуртрегерів у таких принципах Етичного кодексу культуртрегерської діяльності:

— соціальна відповідальність за наслідки поширюваних серед соціуму культурних текстів (відбір, інтерпретація, трансляція); актуалізація змісту соціалізації та інкультурації людей, творення та постійне відтворення єдиного смислового поля культури, а відтак — цілісності суспільства, його історичної перспективи, вимірів життя прийдешніх поколінь;

— забезпечення адаптації культурних явищ у просторі і часі, тобто забезпечення тяглості схеми явищ культури: поява, продукування, "згортання" (перетворення на знак культури, втрата актуальності), "розгортання" знаків культури до особистої межі сприйняття;

— виконання свого професійного (локального) завдання у контексті існуючого ціннісно-орієнтованого надзавдання, тобто, культуртрегер, лише усвідомлюючи значущість професійної діяльності своїх колег, набуде самодостатності у своїй культуртрегерській діяльності;

— забезпечення розвитку суспільства, спираючись на знання історії, яка засвідчує ідею про єдність людства за всього його етнічного розмаїття;

— запобігання неправдивому свідченню на Інші народи, їх звичаї, обряди, виходячи з потенційної рівності всіх народів;

— вивчення культури народів світу у її минулому та сьогоденні з гуманістичних, людяних позицій, із глибокою повагою до цінності, інтересів, долі;

— здатність критично мислити, вирішувати проблеми, допитливість, наполегливість, гнучкість та вміння приймати зміни;

— здатність підтримувати відкритий діалог міжособистісного спілкування;

— виявлення творчого підходу у пошуку якісної інформації;

— повага до прав, інтересів, честі, гідності, репутації та почуттів осіб, з якими спілкуємося;

— знання і глибоке розуміння потоків знань та інформації;

— визнання інтелектуальної власності та авторських прав;

— дотримання принципу гендерної рівності при наданні інформаційних послуг;

— підтримка професійної компетентності, здатності до безперервної самоактуалізованої освіти протягом життя (постійного навчання, розучування та переучування);

— забезпечення вільного доступу реципієнта до інформації, поважаючи її інформаційні потреби;

— створення атмосфери доброзичливості, взаємопідтримки, взаємодопомоги, творчої співпраці, зацікавленості в отриманні нових знань;

— опіка суспільним статусом та авторитетом своєї професійної діяльності;

— будування професійних взаємин за принципом синергетичної ієрархії;

— поважне ставлення до знань своїх колег, відкритість у професійному спілкуванні, що є важливою умовою розвитку професії;

— особиста моральна відповідальність культуртрегера за відбір, розповсюдження культурних текстів;

— моральний обов'язок культуртрегера активно, об'єктивно, аргументовано, необразливо протидіяти практиці безчесних та некомпетентних колег, що шкодять соціуму та репутації культуртрегерської діяльності;

— виявлення громадської свідомості у захисті прав і свобод демократичного суспільства.

Література:

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи // Філософія освіти. — 2006. — № 1. — С. 6-12.
2. Апель К.-О. Обґрунтування етики відповідальності // Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. — К.: Либідь, 1996. — С. 46-60.
3. Апель К.-О. Проблема етичної раціональності // Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. — К.: Либідь, 1996. — С. 60-67.
4. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. — 2-е изд. — М.: Худож. лит., 1990. — 543 с.
5. Бітаєв В. А. Естетичне виховання і гуманізація особи: Монографія. — К., 2003. — 232 с.
6. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Перекл. з німецької О. Погорілого. — К.: Основи, 1994. — 261 с.
7. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. — М.: Наука, 1991. — 271 с.
8. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере // Антология философской мысли. Русский Космизм. — М., 1993. — 468 с.
9. Высшее образование в Европе. ЭНЕСКО. ЮНЕСКО. Европейский центр по высшему образованию. — Т. XVIII. — № 3. — М.: ЛОГОС, 2003. — 292 с.
10. Грушевський М. Початки громадянства: генетична соціологія. — Прага, 1921. — 128 с.
11. Добронравова І. Філософія науки і синергетика освіти // Вища освіти України. — 2003. — № 2. — С. 7-12.

12. Ильин И. А. Путь к очевидности // Ильин И. А. Путь к очевидности. — М.: Республика, 1993. — С. 290-403.
13. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Пер. з нім. — К.: Либідь, 2001. — 400 с.
14. Каган М. С. Философия культуры. — СПб., 1995. — 309 с.
15. Мид М. Культура и миф детства. Избранные произведения / Пер. с англ. и коммент. Ю. А. Асеева; Сост. и послесловие И. С. Кона. — М.: Главная редакция восточной литературы издательства "Наука", 1988. — 429 с.
16. Михайлов И. Ф. Субъект, субъективность, культура (к вопросу о социокультурной детерминации познания) // Филос. науки. — 1987. — № 6. — С. 30-40.
17. Печчеи А. Человеческие качества. — М.: Прогресс, 1985. — 204 с.
18. Пригожин И. Природа, наука и новая рациональность // Философия и жизнь. — М.: Знание. — 1991. — № 7.
19. Степаненко І. Відповідальне ставлення особистості до життя: структурно-функціональний вимір // Філософія освіти. — 2006. — № 1. — С. 122-132.
20. Столович Л. Н. Жизнь — творчество — человек. Функции творческой деятельности. — М.: Политиздат, 1995.
21. Шейко В. М. Освіта в інформаційній цивілізації // Вісн. Кн. палати. — 2000. — № 9. — С. 17-19.
22. Шейко В. М., Богуцький Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX — початок XXI ст.): Монографія. — К.: Генеза, 2005. — 592 с.

Инна Кузнецова. **Философская стратегия развития культурно-художественного образования Украины**

Развитию системы высшего образования Украины в отрасли культуры и искусства в условиях информационного общества необходимы серьезные прогностично-аналитические наработки теоретической мысли и обобщения практического опыта. Императивом этической доминанты стратегии развития отраслевого образования Украины в контексте Болонской декларации выступает формирование в каждом человеке глобальной этики наравне с общей действенной монологичной и диалогичной ответственности как "сообща-и-для-других-бытие-в-мире", что является принципиальной нормой единого и целостного мира.

Inna Kuznetzova. **A Philosophical Strategy of Development of Cultural and Artistic Education in Ukraine**

The higher education in Ukraine, in particular, culture and arts, needs serious analytical work and generalization of existing experience, especially under the informational society. The ethical imperative of Bologna declaration in the context of branch education development in Ukraine is the formation a global ethics that intersects with effective monological and dialogical responsibility of every human to act as "together-for others-being-in— the world", that is a basic norm of a whole world.